

ROČENKA DOBROČINNÉHO KOMITÉTU V BRNĚ

CHUDÝM DĚTEM

ROČNÍK XLVI.

K D E D O M O V M Ů J ?

Ve prospěch chudých dětí českých škol brněnských

Uspořádala

HANA HUMLOVÁ

1934

Nákladem Dobročinného komitétu v Brně

Vytiskla knihtiskárna a nakladatelství Pokorný a spol. v Brně

Arne Novák:

»SLAVÍČÍ PÍSEŇ NAŠEHO NÁRODNÍHO JARA —«

Když na sklonku roku 1880 vstoupil Svatopluk Čech jako feuilletonista do Národních Listů, aby tam setrval jenom půl druhého léta, otiskl pod jejich čarou na půl sta rozmanitých prací, z nichž však pouze několik zařadil do svých knižních souborů a uchránil před zapomenutím. Jsou tu drobné humoresky satirického rázu, rozmarné i trpké causerie pražské, vzpomínky z mladosti a cestopisné obrázky, vesměs hodnotnější lidsky než umělecky a proto zajímavé hlavně pro literárního dějepisce, který je nyní nalezne shrnuty v posledních dílech třicetisvazkového vydání Topičova.

Často to byly zevní popudy, co vedlo ruku feuilletonisty, ocitajícího se nejednou v rozpacích o látku; tak tomu bylo též, když 4. února 1881 přinesly Národní Listy oslavnou črtu »Kde domov můj« . . . (dnes v XXVIII. sv. Sebraných spisů 1909, str. 276-279). Sv. Čech nevyčkal blížícího se čtvrtstoletí Tylova skonu, nýbrž volil pro svou vzpomínku buditelovy narozeniny (73.), a sotva zůstaly beze vlivu na vznik stati současné snahy neunavného J. L. Turnovského o osvěžení Tylovy památky, které právě tehdy kromě redakce Tylovy novelistiky v Národní bibliotéce vyvrcholily průpravnou monografií o Tylově životě a působení i s jímavými ukázkami jeho korespondence; ostatně nebylo tomu dávno, co Eliška Krásnohorská ukázala s důraznou vroucností na Tylův význam národní a slovesný, a to v stati, kterou můžeme označiti bez nad-

sázky jako rehabilitaci Tylovu proti upjatému stanovisku generací pohavličkovských.

Všecky tyto zevní podněty rozezvučely v nitru Svato-
pluka Čecha silnou strunu; náleželť Josef Kajetán Tyl
k autorům, kteří již v otcovském domě pomáhali vytvá-
řeti onen vlastenecký idealismus, v němž mladý Sv. Čech
kotvil a jež, obohativ jej o myšlenkové prvky měšťanské-
ho svobodomyšlnictví i demokratismu, sám vytrvale obno-
voval. Vzpomínaje v zanícené básni »První struna«
(v »Nových písních«) svého jinošského rozhodnutí pro
službu a věrnost českým obrozenským ideálům a spojuje
velmi příznačné postavy naší vlastenecké romantiky s osob-
ností svého milovaného otce, »bezejmenného vojína čty
svaté«, zařazuje J. K. Tyla takto:

»Když zajala's mé srdce, Slávy dcero,
a Dějin blesk mi zaplál v časů šero,
kde předků laur se kryl;
když Havel heslo své mi v duši hřímal
a pěvec Ohlasů mne sladce jímal
a Jablonský a Tyl —«

Na věci nemění nic, že Tyl tu stojí na místě posledním
a že se mu nedostalo charakteristiky ani tak hutné jako
jeho protivníku a protichůdci Havlíčkovi; o upřímnosti
Čechovy úcty ke spisovateli v chlapectví tak horlivě číta-
nému pochybovati nelze. Bylo by však také omylem, kdy-
bychom tuto vlasteneckou a čtenářskou úctu k oblíbenému
autoru let 50. a 60. ztotožňovali snad s jeho vlivem na
mladého Sv. Čecha, tolik literárně zavázaného Kollárovi
i Palackému; o přímém působení Tylově na Čecha mluvíti
nelze. Ani v onom látkovém okruhu výpravné prózy, kde
se Čech setkal s Tylem, v životních příbězích »kandidátů
nesmrtelnosti«, vybočivších za fantómem umělecké slávy
a bohémského dobrodružství z kolejí občanské pravidel-

nosti, nenacházíme u nich psychologické a literární podobnosti; vůbec možno tvrditi, že od dob K. Světlé neměl Tyl-vyprávěč žáků, kdežto jeho dramatickému umění kynula ještě dlouho potom významná úloha tradiční. Zato trvale věren zůstával Svatopluk Čech obdivu pro národně mravní posvěcení životního díla, jímž J. K. Tyla zahrnoval od chlapectví; i jemu, jako druhé hlavní mluvčí školy »národní« v letech 80., Elišce Krásnohorské, ztělesňoval Tyl nezištnou, nesobeckou, obětavou službu národu, skálopevně oddanou a nikdy nepochybující víru v obrozenských ideály, nadšení, které svítí a hřeje až přes hrob — tento mrtvý vlastenec se jevil Svatopluku Čechovi živým vzorem pro celé pokolení synů a vnuků.

Takto pojal Josefa Kajetána Tyla také ve feuilletoně z února r. 1881, který se z oslavy české národní hymny mění postupně v apoteosu vlasteneckého češství předbřeznového. Spisovatel vyslovuje jméno Tylovo, a na ráz mu zašumí v mysli píseň »Kde domov můj«, a to nikoliv jako osamělý výtrysk nálady jednotlivcovy, nýbrž naopak jako sborový projev hromadného nadšení zástupu, v němž se jedinec ztrácí a s nímž zároveň roste, jak tomu bývalo za Čechova jinošství, v slavné době táborů na venkově a spontánních uličních demonstrací pražských: »Vždyť možno říci, že je to právě slavící píseň našeho nového národního jara, že do ní vdechlo předcházející pokolení celou svou duši, zanícenou horoucím mladistvým zápallem pro krásné myšlenky, z nichž většina teprve nad hrobem jeho dochází neb dojde uskutečnění.«

Ale v zápětí, po tomto vzpomínkovém entusiasmu a dočasném se ztotožnění s předbřeznovým idealismem, se u Sv. Čecha ozývá kritická skepse, aby jí sám ulomil co nejdříve zakřivený a otrávený hrot. Po této stránce možno lehce nahozený feuilleton »Kde domov můj« označiti jako náčrtové schéma proslulé básně »Mrtvým vlastencům«, uveřejněné o sedm let později v »Květech« a pojaté pak do »Nových písní«. I tam po elegicky náladovém obráz-

ku posledního tichého útulku našich předbřeznových buditelů následuje výraz kritického odsudku jejich z ducha generace skeptické a velmi sebevědomé »rozumu střízlivého a citu vytríbeného«:

»Však četa naše s patra o těch soudí,
jimž na ramena kdysi vstoupila,
nám shovívavý úsměv na rty loudí
ta snívá vlastenecká idyla,
z níž v nový čas, kde po idylách veta,
ční jako výspa zapadlého světa
jen vaše mohyla.«

Avšak básník sám staví proti tomuto odmítání, které se snaží vtipnou ironií zlehčiti vlastenecký obsah probuzenství, názor jiný, vyvrcholující touhou a prosbou: »Ó, jiskru svého mladického vznětu, vy mrtví, dejte nám!« Není to jenom výraz osobního citu, nýbrž výkřik nadosobní potřeby časové, výkřik deroucí se z úzkosti nad poměry soudobými — jím Svatopluk Čech takřka křísí mrtvé vlastence z hrobu.

A nejinak činí i s mrtvým Tylem a s jeho odkazem vtěleným do »slavíčí písně národního jara«. Vybízí své vrstevníky, aby zaplašili svůj obvyklý pohrdlivý úsměšek blouznivému vlastenectví předbřeznovému a aby se zabrali do úvah o tom, že právě na něm spočívá základ současného vývoje národního i že se v něm tají »kus velké, hluboce tklivé poesie«. Nachází pak — nejinak než v pozdější básni »Mrtvým vlastencům« — šťastný tón výrazné charakteristiky pro české snahy buditelské i s jejich společenským prostředím: »Stáli tu — hrstka bezmocných a nemajetných lidí — v stálém zápasu s mocnými a četnými nepřáteli, uprostřed neuvědomělého lidu, ježž teprve usilovně rozehřívati musili tím horoucím zápallem svým pro národ a jazyk mateřský.« Ale toto trefné postižení

poměru předbřeznových ustupuje u Sv. Čecha hned roz-
citlivěle blouznivému horování o mrtvých vlastencích, za
jejichž typ Svatopluk Čech vystavuje Josefa Kajetána Tyla,
»jednoho z nejhrolivějších těch rytířů, kteří nosili barvy
zbožňované milenky-vlasti«.

Prohlašuje sice výslovně, že nemíní vůbec podávati jeho
podobiznu, pokládaje ji za známou, přesto tři odstavce,
věnované Tylově obětavému vlastenectví, jeho zásluhám
divadelním a jeho útrapám životním, jsou nám dokladem,
že se do zjevu Tylova pronikavěji neponořil, ani že se
neseznámil blíže se vznikem národní hymny, tak příznač-
ným i pro povahu Tylova vlastenectví i pro povahu jeho
spisovatelství; zvláště po této stránce nám feuilleton na
počest písně »Kde domov můj« nemůže vyhovovati. Jedna
okolnost však překvapuje zvláště. Právě v této době, upro-
střed mezi cyklem »Ve stínu lípy« a básnickou povídkou
»Lešetínský kovář«, se zvýšil Čechův zájem o zachovalou
svébytnost a lidový svéráz našeho venkova, ať se již jeví
zevními památkami národopisnými, ať ústní, zvláště pís-
ňovou tradicí, ať konečně osobitostí postav a povah ven-
kovských; tehdejší jeho letní putování po Slovácku a Va-
lašsku soustředilo se přímo programně k pátrání po tako-
vých zjevech a pozůstatcích. A hle! V tylovském feuille-
toně se Sv. Čech nedotkl ani slůvkem toho, že právě Tyl
dramatik v lidových postavičkách svých her zachytil a
zachoval mnoho z této domácí svébytnosti a že také jejich
řeč jest přímo pokladem jadrné mluvy a fraseologie české.
Spoléhal patrně na vybledlé dojmy mladistvé své četby,
jichž neosvěžil novým studiem, a tak mu, jako většině
vrstevníků, ušel rozdíl hodnoty mezi Tylovou novelisti-
kou a jeho dramaty — ani Sv. Čech nebyl dosti práv
autoru »Strakonického dudáka« a »Jiříkova vidění«. Ne-
zabloubal se jistě ani do »Fidlovačky«, která dala rámec
i vznik hymně »Kde domov můj« a nenašel proto příle-
žitosti, aby připomněl čtenářům, dávno neznalým památné
frašky, že jenom výrazná drobnokresba genrových posta-

viček pražských povznesla tuto šťastnou improvisaci nad otrocké napodobení obskurní předlohy vídeňské.

I odlišuje se druhá část feuilletonistické črty Čechovy dosti nepříznivě od oddílu prvního: vlastenecké prostředí, v němž Tyl žil, dovedl Čech postihnouti a oceniti stejně srdečně jako správně, kdežto o Tylově osobnosti a o jeho písni nepověděl celkem ničeho, odveden nadsazenou citlivostí od skutečné charakteristiky. Marně čekáme také, že snad uznáný a mnohdy skvělý zpodobovatel krajinné krásy českého domova a povahové osobitosti jeho lidu zaujme stanovisko k oné apoteose, kterou vlasti i národu z plnosti předbřeznového češství zapěl jeho předchůdce a že snad postaví sebe sama v protiklad k Tylovi, jako o deset let později učinil s básnickou osobností Máchovou. Nic z toho. Příležitostná stať se končí působivou, ale poněkud levnou floskulí: »Kde domov můj? Mezi Čechy — ano, v srdcích českých jest věčný domov Tvůj!« Zde oslovuje a oslavuje tvůrce hymny národní spíše vděčná láska než pronikavé poznání.

OBSAH.

<i>Píseň »Kde domov můj?« z Fidlovačky v původním rukopisu Josefa Kajetána Tyla z roku 1834.</i>	
<i>Píseň »Kde domov můj?« z partitury Fidlovačky v původním rukopisu Františka Škroupa z roku 1834.</i>	
Petr Kříčka: <i>Josef Kajetán Tyl</i> (báseň)	4
Rainer Maria Rilke: <i>Josef Kajetán Tyl</i> (báseň)	5
*	
Vl. A. Francev: <i>Bulharská varianta české národní hymny</i>	7
L. Grossmannová-Brodská: <i>In memoriam Elišky Tylové</i>	9
Jiří St. Guth-Jarkovský: <i>Vzpomínka ze Svatobora</i>	14
V. Jiráček: <i>K ovzduší a pramenům Tylovy písně »Kde domov můj?«</i>	16
Jaroslav Kříčka: <i>Kde domov můj...</i>	24
Rudolf Medek: <i>A to je ta krásná země...</i>	25
Arne Novák: <i>»Slavičí píseň našeho národního jara —«</i>	27
A. Očenášek: <i>Vzpomínky na sletovou scénu »Kde domov můj?« z r. 1926</i>	33
Josef Páta: <i>Slovanské ohlasy naší národní hymny</i>	38
Josef Plavec: <i>»Kde domov můj?« v tvorbě Františka Škroupa</i>	45
Karel Polák: <i>Znáš onen kraj, kde domov můj?</i>	54
Albert Pražák: <i>Poznámky k hymně »Kde domov můj?«</i>	63
Fr. S. Procházka: <i>(Z dopisu redaktorce)</i>	73
Robert Smetana a Bedřich Václavěk: <i>Sto let života písně »Kde domov můj?« v tradici</i>	75
Ferdinand Strojček: <i>Dvě písně, které předcházely</i>	102
Jos. Svítal-Karník: <i>Tři okamžiky</i>	107
Otakar Šourek: <i>»Kde domov můj?« v díle Dvořákově</i>	112
Jaroslav Šulc: <i>Krajové variace textu národní hymny</i>	117
František Tichý: <i>»Kde domov můj?« a Slovensko</i>	120
Antonín Veselý: <i>Co by tomu řekli Tyl a Škroup?</i>	123
Fr. Žákavec: <i>Mánesův »Domov«</i>	126
*	
<i>Váženým příznivcům</i>	135